

The Paradox of Recognition and Security in the Kurdish Peace Process in Turkiye (2013–2026)

Karam Jamshidi Fard¹ , Morteza Shirody² , Mojtaba Maghsoudi³

1 - Ph.D. Candidate in Political Sociology, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. Email: k.jamshidifard@iaui.ac.ir

2 - (Corresponding Author) Associate Professor of Political Science, Research Center for Islamic Civilization of the Great Prophet (PBUH), Qom, Iran. Email: Dr_Shiroudi@mpite.ir

3 - Professor, Department of Political Science, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. Email: mojtaba.maghsoudi@iaui.ac.ir

Date received: 2026/02/24

Date revised: 2026/05/01

Date accepted: 2026/05/31

Doi: 10.22034/ipsan.2026.600449.1031

Dor: 20.1001.1.31160719.1405.2.1.4.4

Extended Abstract

Introduction

The Kurdish question in contemporary Turkiye is more than a peripheral security challenge; it expresses a deep crisis in the political ontology of the modern nation-state. The prevailing literature explains the collapse of the 2013–2015 peace process mainly through event-centered, realist, or geopolitical accounts, such as the Syrian crisis, the rise of Rojava, or elite rivalries. These approaches cannot explain why the deadlock persists despite repeated tactical shifts in state strategy, from cultural opening to military repression.

This article argues that the failure should be traced to a structural “paradox of recognition and security”: two conflicting existential logics, the state’s instrumental-security rationality and the Kurdish movement’s ontological rationality, have lacked a shared semantic sphere. Building on Jenkins’ dialectic of external categorization and internal self-definition, and complementing it with securitization, symbolic violence, the state of exception, and necro politics, the study asks: how did the interaction between the state’s categorizing power and Kurdish self-definition cause the 2013–2015 failure, and do the developments of 2024–2026 signal a genuine transition or a tactical, elite-driven reconfiguration of the same cycle?

Methodology

The research follows critical social constructivism and a qualitative historical-documentary strategy covering 2002–2026, using abductive reasoning between empirical observations and theory. Data were organized into two archives. The hegemonic archive, tracing external categorization, includes counter-terrorism legislation, judicial packages, post-2016 emergency decrees, Erdoğan’s key speeches, and Interior Ministry documents

on the trustee (Kayyum) policy. The counter-hegemonic archive, tracing self-definition and agency, includes Kurdish party statutes and manifestos, courtroom defense statements of political leaders, and theoretical texts on democratic confederalism.

Analysis combined critical discourse analysis (Fairclough) and qualitative content analysis (Bryman) in three stages: coding the discourse of power, coding the discourse of resistance, and a dialectical synthesis. Validity was strengthened by data triangulation against reports of the Council of Europe, Human Rights Watch, and the UN human rights office. The main limitation is the securitized research field, which restricts direct fieldwork and increases reliance on documents and secondary sources.

Results and Discussion

The 2013–2015 process collapsed because of a conflict of rationalities. The state defined peace as PKK disarmament and individual, subordinate integration (“security first”), while the Kurdish movement demanded structural recognition and democratic autonomy (“recognition first”), producing a sequencing problem. After the Dolmabahçe statement (February 2015) and the HDP’s breakthrough of the 10 percent threshold (June 2015), politics turned toward re-securitization. The state was not unitary: a civil-hegemonic project around Erdoğan competed with a bureaucratic-security project, and after the break with the Gülen movement in December 2013, Erdoğan’s transformist alliance with former adversaries, including the MHP, sacrificed the peace process for political survival.

After 2016, the state of exception, lawfare, and symbolic violence combined into what the article calls bureaucratic necro politics. Through the trustee system, more than ninety Kurdish-majority municipalities were placed under appointed administrators by 2024, devaluing Kurdish political capital, turning electoral victories into grounds for repression, and eroding the democratic habitus, while collective trauma froze identities. The article models this as a “dialectic of structural disjuncture” at discursive, bureaucratic, and constitutional levels, sustaining a permanent gap between peace discourse and security practice.

The 2024–2026 developments, namely Öcalan’s call, the PKK’s dissolution, the parliamentary commission, and the August 2026 law, serve as a conditional test. They reflect change in internal self-definition but no symmetrical change in external categorization: trustee appointments continued, and implementation depends on National Security Council verification of disarmament. The evidence strongly supports the diagnostic claim that a purely security-based solution is insufficient, while the prescriptive claim of symmetrical recognition remains incomplete and reversible. Three indicators (elected versus trustee-run municipalities, Kurdish-language education, and administrative decentralization) place current developments in the scenario of “conciliatory management.”

To address Jenkins’ binarism, neglect of material power, and “resolution gap,” the article proposes the “transcendental patriotic contract,” built on dialectical escalation, necropolitical reaction, and contractual transcendence, the last emphasizing procedural democratic principles, a balanced constituent assembly, and asymmetric decentralization. These are normative, testable propositions, not empirically proven claims.

Conclusion

Peace in post-Kemalist and authoritarian states is the meeting point of two regimes of ontological security: the state's search for security in a single-voiced definition of the nation and the minority's search for it in recognition of difference. Until these are translated into a shared language of rights, representation, and institutional guarantees, a peace process may produce a new form of conflict management rather than resolution. Disarmament is an important condition for reducing violence but not a sufficient one; success must also be measured by changes in the legal definition of citizenship, guarantees of collective rights, and real distribution of authority. The decisive test is how the August 2026 law is implemented. Future research can test the theory comparatively in the Basque Country, Quebec, and Catalonia.

Keywords

Kurdish Conflict, Contemporary Turkiye, Jenkins' Identity Dialectic, Paradox of Recognition and Security, Necro Politics, State of Exception, Transcendental Patriotic Contract.

پارادوکس شناسایی و امنیت در فرایند صلح گردی در ترکیه (۲۰۱۳-۲۰۲۶)

کرم جمشیدی فرد^۱ ID، مرتضی شیرودی^۲ ID، مجتبی مقصودی^۳ ID

۱- دانشجوی دکتری تخصصی جامعه‌شناسی سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. ایمیل: k.jamshidifard@iau.ir

۲- (نویسنده مسئول) دانشیار علوم سیاسی، مرکز پژوهشی تمدن اسلامی پیامبر اعظم (ص)، قم، ایران. ایمیل: Dr_Shiroudi@mpte.ir

۳- استاد علوم سیاسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. ایمیل: mojtaba.maghsoudi@iau.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۳/۱۰

تاریخ اصلاح: ۱۴۰۵/۰۲/۱۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۱۲/۰۵

Doi:10.22034/ipsan.2026.600449.1031

Dor:20.1001.1.31160719.1405.2.1.4.4

چکیده

مسئله گرد در ترکیه معاصر، فراتر از یک چالش امنیتی، تجلی بحران هستی‌شناختی در ساختار دولت-ملت مدرن است. هدف این پژوهش، تبیین علل شکست فرایند صلح گردی-ترکیه‌ای (۲۰۱۵-۲۰۱۳)، تحلیل بازتولید وضعیت استثنایی پس از ۲۰۱۶ و تحولات ژئوپلیتیک-گفتمانی ۲۰۲۶-۲۰۲۴ را تبیین می‌کند. پژوهش در چارچوب ساخت‌گرایی اجتماعی انتقادی و با روش «تحلیل گفتمان انتقادی»^۱ و اسنادی-تاریخی تحلیل محتوای کیفی انجام شده است. چارچوب نظری بر تلفیق دیالکتیک «طبقه‌بندی بیرونی/تعریف درونی» جنکینز با مفاهیم امنیتی‌سازی، خشونت نمادین (بورديو)، وضعیت استثنایی (آگامبن) و نکروپالیتیکس (ام‌بمه) استوار است. داده‌ها از بایگانی‌های «هژمونیک» و «پاد-هژمونیک» با «سه‌سوسازی داده‌ها»^۲ راستی‌آزمایی شده‌اند. شکست مذاکرات صلح پیامد «پارادوکس شناسایی و امنیت» بود: دولت صلح را «خلع سلاح ابزاری» و جامعه گرد آن را «شناسایی هویت» ادراک می‌کرد؛ سیستم قیَم پس از ۲۰۱۶ مصداق «نکروپالیتیکس بوروکراتیک»^۳ بود که عاملیت‌گردها را منجمد ساخت بی‌آنکه خودآگاهی جمعی را بزدايد. تحولات ۲۰۲۶-۲۰۲۴ نشان می‌دهند دگرگونی یک جنبه درونی، بدون تحول متقارن بیرونی، ناکافی است. در پاسخ، نظریه بومی «قرارداد میهنی استعلاگرا» بر تشدید دیالکتیکی، واکنش نکروپالیتیک و استعلائی قراردادی استوار است. صلح پایدار مستلزم تعهد به اصول دموکراسی، مجلس مؤسسان و بازتعریف حقوقی شهروندی است.

واژگان کلیدی: منازعه گردی، ترکیه معاصر، دیالکتیک هویت جنکینز، پارادوکس شناسایی و امنیت، نکروپالیتیکس، وضعیت استثنایی، قرارداد میهنی استعلاگرا.

1 - Critical Discourse Analysis (CDA)

2 - Data Triangulation

۳. نکروپالیتیکس بوروکراتیک (Bureaucratic Necro politics)؛ ناظر بر شکلی از «سیاست مرگ» است که نه از طریق خشونت فیزیکی عریان، بلکه به واسطه ابزارهای اداری، حقوقی و ساختارهای رسمی اعمال می‌شود. در این وضعیت، حاکمیت با استفاده از فرایندهای بوروکراتیک (نظیر سلب صلاحیت‌های قانونی یا انتصاب قیَم)، بخش‌هایی از جمعیت را دچار «مرگ مدنی» کرده و آنها را از دایره برخورداری از حقوق سیاسی و شهروندی خارج می‌سازد.

مقدمه و طرح مسئله

مسئله‌گرد در ترکیه معاصر، فراتر از یک چالش امنیتی پیرامونی یا منازعه‌ای بر سر توزیع منابع مادی، تجلی عمیق‌ترین بحران در هستی‌شناسی سیاسی ساختار دولت-ملت مدرن در این کشور است (Yeğen, 1999: 565). فراز و فرود روابط میان دولت مرکزی و جامعه‌گرد -از آغاز رسمی مذاکرات صلح (۲۰۱۳-۲۰۱۵) تا بازگشت به خشونت شدید (۲۰۱۵-۲۰۱۶) و استقرار ساختاری «سیستم قیّم» (۲۰۱۶-۲۰۲۴) - نشان از یک گسست سیستماتیک در دیالکتیک شناسایی متقابل دارد. این گسست نه یک رخداد ناگهانی، بلکه زاینده یک فرایند تاریخی-ساختاری است که در آن دولت ترکیه، با اتکا بر میراث کمالیستی و سپس نوع‌ثمانی‌گرایی، همواره کوشیده است هویت‌گردی را یا انکار کند یا در قالبی تقلیل یافته و غیر سیاسی مهار نماید. این تقابل را می‌توان در چارچوب یک «دیالکتیک شناسایی» ناتمام فهمید که در آن ساز و کارهای «طبقه‌بندی بیرونی» دولت در تقابل دائمی با فرایندهای «تعریف درونی» و خودتشخیص جامعه‌گرد قرار گرفته است (Jenkins, 2008: 15-42).

در ادبیات مسلط حل منازعه، فروپاشی فرایند صلح عمدتاً در قالب تحلیل‌های رخدادمحور یا از منظر رئالیسم سیاسی و ناسیونالیسم کلاسیک تبیین شده است: برخی پژوهشگران به نقش مداخلات ژئوپلیتیک منطقه‌ای -به‌ویژه بحران سوریه و ظهور روژاوا- اشاره کرده‌اند و برخی دیگر بر رقابت‌های درون‌نخبگانی دولت تمرکز نموده‌اند. این رویکردها اگرچه در تبیین ابعاد امنیتی و ژئوپلیتیک منازعه ارزشمند هستند، از پاسخ به این پرسش بنیادین ناتوان هستند که چرا علی‌رغم تغییرات تاکتیکی متعدد در استراتژی دولت -از گشایش فرهنگی تا سرکوب نظامی- بن‌بست اساسی منازعه همچنان پابرجا است و چرا هرگونه گشایش موقت به بازتولید خشونت و انسداد انجامیده است.

مقاله حاضر، در نقد این رویکرد تقلیل‌گرایانه، استدلال می‌کند که ریشه ناکامی صلح را باید در یک تعارض عمیق‌تر و ساختاری، یعنی «پارادوکس بنیادین شناسایی و امنیت»، جستجو کرد؛ پارادوکسی که در آن دو منطق وجودی متعارض -عقلانیت امنیتی- ابزاری دولت و عقلانیت هستی‌شناختی جنبش‌گرد- فاقد سپهر معنایی مشترکی برای ترجمه هراس‌ها و مطالبات یکدیگر بوده‌اند. این پارادوکس نه یک سوء تفاهم ارتباطی قابل رفع با دیپلماسی فنی، بلکه بازتاب دو نظام معنایی رقیب در دیالکتیک هویتی جنکینز است: تقابل «طبقه‌بندی بیرونی رسمی» دولت (که هویت‌گردی را به مثابه تهدید امنیتی تعریف می‌کند) و «خودتعریفی درون‌گروهی» جنبش‌گرد (که بر شناسایی و عاملیت سیاسی اصرار می‌ورزد). پژوهش حاضر با کاربست متمرکز این دیالکتیک و تلفیق آن با مفاهیم انتقادی نکرپالیتیکس (Mbembe, 2003)،

وضعیت استثنایی (Agamben, 2005) و خشونت نمادین/قدرت طبقه‌بندی (Bourdieu, 1991)، استدلال می‌کند که جنگ و صلح در ترکیه، در نهایت، تابعی از نبردی بر سر «قدرت طبقه‌بندی هستی‌شناختی» بوده است.

اهمیت این بازخوانی نظری زمانی دوچندان می‌شود که پویایی‌های مسئله‌گرد، با ورود به بازه ۲۰۲۴ تا ۲۰۲۶، به سبب دو متغیر شتاب‌دهنده وارد مرحله‌ای نوین شده‌اند. دینامیک‌های پسا بحران سوریه و توالی بی‌سابقه‌ای از تحولات درون‌گفتمانی (فراخوان غیر منتظره باغچلی برای گفتگو با عبدالله اوجالان در اکتبر ۲۰۲۴، تا فراخوان فوریه ۲۰۲۵ اوجالان برای خلع سلاح، انحلال رسمی حزب کارگران کردستان در می ۲۰۲۵ و تشکیل کمیسیون فرا حزبی در اوت ۲۰۲۵ و تصویب قانون تقویت همبستگی ملی در اوت ۲۰۲۶). پرسش محوری پژوهش چنین صورتبندی می‌شود: چگونه تعامل دیالکتیکی میان قدرت طبقه‌بندی دولت و خودتعریفی جامعه‌گرد به شکست فرایند صلح (۲۰۱۳-۲۰۱۵) انجامید؛ و بر اساس متغیرهای جدید منطقه‌ای و گفتمانی (۲۰۲۴-۲۰۲۶)، آیا تحولات اخیر نشانگر گذاری واقعی از پارادایم «طبقه‌بندی بیرونی امنیتی» است، یا صرفاً بازآرایی تاکتیکی و نخبه‌محور همان چرخه‌ای است که در ۲۰۱۵ به شکست انجامید؟ ضرورت پژوهش در سه سطح تبیین می‌شود: نخست، پر کردن شکاف نظری در کاربست دیالکتیک جنکینز در بستر یک منازعه مسلحانه طولانی؛ دوم، تبارشناسی ساختاری شکست صلح به جای تقلیل آن به خطاهای تاکتیکی یا کوتاه مدت؛ و سوم، آزمون تجربی مشروط یافته‌ها در پرتو رویدادهای ۲۰۲۴-۲۰۲۶. مقاله پس از این مقدمه، در قالب چارچوب نظری و مرور ادبیات، روش‌شناسی پژوهش، تبارشناسی شکست فرایند صلح و آزمون تجربی پسا ۲۰۱۶ تا ۲۰۲۶، صورتبندی نظریه بومی «قرارداد میهنی استعلاگرا» و در نهایت نتیجه‌گیری و افق‌های پژوهشی بسط می‌یابد.

۲- چارچوب نظری و مرور ادبیات

۲-۱- نظریه هویت اجتماعی جنکینز: دیالکتیک درونی-بیرونی

نظریه هویت اجتماعی ریچارد جنکینز نقطه عزیمت تحلیلی این پژوهش است. از دیدگاه جنکینز، هویت نه مقوله‌ای ثابت و ذاتی و نه منبعی صرفاً ابزاری، بلکه فرایندی دیالکتیکی و کنش‌ورزانه است که در کشاکش مستمر میان «تعریف درونی»^۱ و «طبقه‌بندی بیرونی»^۲ شکل می‌گیرد (Jenkins, 2008: 15-42). این دیالکتیک در سه سطح هم‌زمان عمل می‌کند: دیالکتیک درونی-بیرونی (تعامل میان خودپنداره و

1 - Self-Definition

2 - External Categorization

تصویر عمومی)، دیالکتیک شباهت و تفاوت (ایجاد همبستگی درون گروهی و تمایز برون گروهی)، و دیالکتیک سطوح فردی و جمعی. جنکینز همچنین بر نقش کلیدی نهادها - به‌ویژه دولت و دستگاه‌های بوروکراتیک، آموزشی و قضایی آن - در شکل‌دهی به مقوله‌های هویتی و تثبیت سلسله مراتب قدرت تأکید می‌ورزد (Jenkins, 2008: 157-184).

در بستر ترکیه، دولت معاصر با انحصار «قدرت نام‌گذاری» کوشیده است هویت‌گردی را یا انکار کند یا به مقوله‌ای فرهنگی غیر سیاسی تقلیل دهد؛ به بیان دیگر، «هویت اسمی» (شهروند رسمی) کردها را بپذیرد اما «هویت مجازی» (عاملیت سیاسی و سوژه مستقل) آنان را به‌عنوان «دیگری امنیتی» برچسب بزند (Yeğen, 1999: 567). در مقابل، جامعه‌گرد از طریق مکانیسم‌های خودتعریفی - از جمله احزاب سیاسی، رسانه‌های بدیل، مناسک نمادین (نظیر نوروز)، نهادهای مدنی و شبکه‌های فرا ملی - هویت خود را از یک «مقوله فرهنگی خاموش» به یک «گروه سیاسی مطالبه‌گر» با عاملیت بازگشت‌ناپذیر بازتولید کرده است (Gourlay, 2020: 89-110).

۲-۲- مفاهیم تکمیلی: امنیتی‌سازی، خشونت نمادین، وضعیت استثنایی و

نکروپالیتیکس

چارچوب جنکینز با سه مفهوم انتقادی تکمیل می‌شود. نخست، «امنیتی‌سازی» از مکتب کپنهاگ تبیین می‌کند چگونه یک مسئله سیاسی قابل مذاکره از طریق گفتار امنیتی به ساحت وجودی غیر قابل مذاکره منتقل می‌شود. در این چارچوب، «پارادوکس بنیادین شناسایی و امنیت» هنگامی رخ می‌نماید که هرگونه شناسایی معنادار هویت‌گردی به مثابه تهدیدی علیه «امنیت هستی‌شناختی» دولت ادراک شود - وضعیتی که در آن دولت برای حفظ تعریف تک‌صدایی از «ملت»، از شناسایی دیگری به‌عنوان شریک سیاسی برابر امتناع می‌ورزد و صلح، به جای بازتعریف متقابل اجتماع سیاسی، به معامله‌ای امنیتی یک طرفه تقلیل می‌یابد (Mitzen, 2006: 341-370). دوم، مفهوم «خشونت نمادین» بوردیو نشان می‌دهد چگونه نهادهای مسلط، برساخت‌های ذهنی خود را به مثابه واقعیت عینی بر گروه‌های تحت سلطه تحمیل می‌کنند (Bourdieu, 1991: 167-170). سوم، «وضعیت استثنایی» آگامبن به تعلیق هنجارهای حقوقی و تولید «حیات برهنه»^۱ اشاره دارد؛ وضعیتی که در آن قانون به حالت تعلیق درآمده و سوژه از حمایت‌های حقوقی تهی می‌گردد (Agamben, 2005: 1-32). ام‌بمبه با بسط این مفهوم به «نکروپالیتیکس» نشان می‌دهد که

قدرت حاکم نه فقط بر «زیستن»، بلکه بر «مدیریت مرگ مدنی و فیزیکی» گروه‌های مطرود حکمرانی می‌کند، حتی از مسیر ابزارهای اداری و بوروکراتیک صرف (Mbembe, 2003:11).

بومی‌سازی مفاهیم آگامبن و ام‌بمبه در بافت ترکیه، فراتر از یک اعلامیه نظری، مستلزم تبیین ساز و کارهای عینی آن در نظام حقوقی-اداری این کشور است. در ترکیه، «وضعیت استثنایی» نه یک استثنای موقت، بلکه محصول تثبیت نهادی ماده ۱۵ قانون اساسی ۱۹۸۲ است که اجرای برخی هنجارهای حقوقی را در شرایط اضطراری به تعلیق در می‌آورد؛ با این تفاوت بنیادین که وضعیت اضطراری اعلام شده پس از کودتای ۲۰۱۶، با تمدید مکرر، عملاً به یک «وضعیت عادی-استثنایی مزمن» بدل شد. در این بستر، «نکروپالیاتیکس بوروکراتیک» از سه کانال مشخص عمل می‌کند: نخست، فرامین حکومتی (KHK) که نهادهای مدنی‌گرد را بدون تشریفات قضایی منحل می‌سازند؛ دوم، سیستم قیم که طی آن شهرداران منتخب بدون رأی هیأت‌های نظارتی با مدیران دولتی جایگزین می‌شوند؛ و سوم، «بسته‌های قضایی»^۱ که مفاهیم «تروریسم» و «تبلیغات تروریستی» را چنان بازتعریف می‌کنند که هرگونه سخن از حقوق جمعی‌گردها در مصداق جرم قرار می‌گیرد. این سه گانه، تفاوت کیفی نکروپالیاتیکس ترکیه با خشونت فیزیکی آشکار در بافت‌های پسا استعماری را نشان می‌دهد: قتل سیاسی سوژه، نه از طریق اعدام، که از طریق سلب دائمی عاملیت مدنی و حقوقی او بازتولید می‌شود.

۳-۲- مرور ادبیات و سوابق پژوهش

قلمرو مطالعات کردی در ترکیه در سه محور امنیتی-استراتژیک، سیاسی-تاریخی و هویتی-جامعه‌شناختی صورت‌بندی شده است. با این حال، واکاوی انتقادی آثار، شکاف معرفتی قابل توجهی را در تبیین دیالکتیک میان «تشدید منازعه مسلحانه» و «دگردیسی‌های ساختاری در هویت و جایگاه سیاسی کردها» آشکار می‌سازد. در ادامه، شش اثر محوری که هر یک به تنهایی بخشی از این خلأ را نمایندگی می‌کنند، به صورت تحلیلی بررسی می‌شوند.

- آراین ساوران در کتاب «ترکیه و فرایند صلح کردی: بازیگران، مسائل و زمینه»^۲ (۲۰۲۲)، جامع‌ترین تحلیل موجود از مذاکرات صلح ۲۰۱۲-۲۰۱۵ را ارائه می‌دهد و بی‌اعتمادی طرفین، نقش رهبری اردوغان و اوجالان و عوامل خارجی را در شکست مذاکرات مؤثر می‌داند. این اثر دقیقاً نقطه عزیمت علی پژوهش حاضر را تبیین می‌کند - یعنی «چرا و چگونه منازعه مسلحانه احیا شد؟» (متغیر

1 - Yargı Paketleri

2 - Turkey and the Kurdish Peace Process: Actors, Issues, and Context

مستقل) - اما تحلیل او در همان نقطه وقوع شکست متوقف می‌شود. پژوهش حاضر از این تحلیل علی بهره می‌جوید و تمرکز خود را از همان نقطه بر پیامدهای هویتی و ساختاری بازگشت به منازعه می‌نهد؛ به بیان دیگر، ساوران «علت» را تبیین می‌کند و این پژوهش «معلول» را.

• ویلیام گورلی در کتاب «**کردها در ترکیه اردوغان: ایجاد توازن بین هویت، مقاومت و**

شهروندی»^۱ (۲۰۲۰)، گورلی موقعیت کردها در دوران اردوغان و تلاش آنان برای ایجاد توازن میان هویت قومی، مقاومت سیاسی و شهروندی ترکیه را تحلیل می‌کند. مفهوم محوری کتاب گورلی هم‌پوشانی بالایی با متغیر وابسته هویتی پژوهش حاضر دارد و با چارچوب جنکینز همسو است. کتاب نشان می‌دهد چگونه «خود-تعریفی» کردی در دوره پیش از ۲۰۱۵ به سمت یک توازن نسبتاً پایدار حرکت کرده بود. از آنجا که این توازن پس از احیای منازعه مسلحانه در ۲۰۱۵ مورد تهدید قرار گرفت و کتاب فاقد تحلیل این گسست است، پژوهش حاضر بررسی می‌کند که چگونه منازعه مسلحانه این توازن را برهم زده و بر مؤلفه «مقاومت» در بازتعریف هویت کردی تأکید فزاینده نهاده است.

• اونور گونای در مطالعه مردم‌نگارانه خود با عنوان «**در جنگ و صلح: روایت‌های خشونت در**

استانبول کردی»^۲ (۲۰۱۹)، شیوه‌های متنوع و متناقض روایت خشونت را در میان مردان طبقه کارگر کرد ساکن استانبول بررسی می‌کند و نشان می‌دهد که چگونه پس از شکست مذاکرات صلح، مفهوم‌سازی خشونت، دفاع از خود و انتقام‌جویی در روایت‌های آنان تغییر یافته است. این اثر قوی‌ترین شواهد تجربی را برای تحول «خود-تعریفی» هویت کردی پس از منازعه‌ی مسلحانه ۲۰۱۵ فراهم می‌آورد و دقیقاً بعد «دیالکتیک درونی» جنکینز را در سطح خرد عمق می‌بخشد؛ اما تمرکز خرد و مردم‌نگارانه‌اش به آن معنا است که ابعاد کلان و ساختاری پژوهش حاضر (تغییر جایگاه سیاسی در ساختار حکومتی) را مستقیماً پوشش نمی‌دهد.

• دیلان اوکچواوغلو در پژوهشی با عنوان «**زوال حکمرانی محلی کردها در ترکیه: سیستم قبیله**

و طرد سیاسی»^۳ (۲۰۲۳)، مکانیزم‌های طرد نهادی کردها را بررسی می‌کند و استدلال می‌کند دولت با استفاده از وضعیت اضطراری و انتصاب مدیران دولتی (Kayyum) به جای شهرداران منتخب کرد (از ۲۰۱۶ به بعد و تثبیت آن تا ۲۰۲۳)، عملاً سیاست «حذف ساختاری» را جایگزین «مشارکت دموکراتیک»

1 - The Kurds in Erdoğan's Turkey: Balancing Identity, Resistance and Citizenship

2 - In War and Peace: Shifting Narratives of Violence in Kurdish Istanbul

3 - The Decay of Kurdish Local Governance in Turkey: The Trustee System and Political Exclusion

کرده است. این مقاله به خوبی نشان می‌دهد چگونه ساختار حکومتی عاملیت سیاسی کردها را سلب کرده، اما تمرکز نویسندگان بر ابعاد نهادی-اداری، به قیمت غفلت از پیامدهای این طرد بر «بازتعریف هویت درونی توده‌های کُرد» تمام شده -خلأیی که پژوهش حاضر با پیوند میان انزوای ساختاری و تحول هویتی پر می‌کند.

• سورن جمال محمد و دیوید رومانو در مقاله «**منازعه کردها در ترکیه: نقش محوری به رسمیت**

شناختن هویت (یا فقدان آن)»^۱ (۲۰۲۳)، ریشه‌های منازعه را واکاوی و استدلال می‌کنند عامل اصلی، عدم شناسایی هویت قومی و فرهنگی کردها توسط دولت است و انکار هویت را عامل اصلی تبعیض، ناامنی و خشونت می‌دانند. این اثر حلقه واسط نظری خوبی میان متغیر مستقل (منازعه) و متغیر وابسته (هویت) برقرار می‌سازد، اما در همین سطح ریشه‌یابی باقی می‌ماند و پیامدهای ساختاری بازگشت به منازعه مسلحانه بر تشدید عدم شناسایی و تضعیف جایگاه سیاسی کردها پس از ۲۰۱۵ را در بر نمی‌گیرد؛ گامی که پژوهش حاضر ضمن پذیرش این ریشه، فراتر از آن برمی‌دارد.

• چوما چیچک در پژوهش متأخر خود با عنوان «**امنیتی‌سازی وجودی و مسئله کُرد در سایه**

ائتلاف (AKP-MHP)»^۲ (۲۰۲۴)، بر دکرترین امنیتی نظام ریاستی اردوغان پس از انتخابات ۲۰۲۳ متمرکز است و نشان می‌دهد چگونه ائتلاف حاکم، مسئله کُرد را از یک بحران سیاسی به «تهدید هستی‌شناختی»^۳ برای بقای دولت-ملت تبدیل کرده است. این اثر خلأ زمانی پسا ۲۰۱۸ را به خوبی پوشش می‌دهد، اما نگاهش همچنان «از بالا به پایین» و متمرکز بر استراتژی‌های بقای دولت باقی می‌ماند؛ در مقابل، پژوهش حاضر با رویکرد «از پایین به بالا»، تأثیر این منازعه امنیتی شده را بر تجربه زیسته و تحول هویتی خود «سوژه کُرد» واکاوی می‌کند.

مرور انتقادی شش اثر محوری نشان می‌دهد ادبیات موجود با سه خلأ به هم پیوسته مواجه است:

خلأ زمانی: آثار یا در ۲۰۱۵ متوقف مانده‌اند، یا در بهترین حالت تا ۲۰۱۸ پیش رفته‌اند؛ تحلیل پیوسته ۲۰۲۶-۲۰۰۲ غایب است. **خلأ موضوعی:** غالب آثار منازعه را «نتیجه» تضاد هویتی پیشین می‌انگارند، نه «علت» بازتعریف هویت؛ پژوهش حاضر این رابطه را وارونه می‌کند. **خلأ ساختاری:** ادبیات یا بر «هویت

1 - The Kurdish Conflict in Turkey: The Central Role of Identity Recognition (or Lack Thereof)

2 - Ontological Securitization and the Kurdish Issue in the Shadow of the AKP-MHP Coalition

3 - Ontological Threat

درونی» متمرکز است یا بر «جایگاه بیرونی»؛ هیچ یک این دو سطح را در مدلی واحد و در بستر ائتلاف AKP-MHP هم‌زمان تحلیل نکرده است.

پژوهش حاضر با پر کردن هم‌زمان آنها، مدلی دیالکتیکی از منازعه، هویت و ساختار ارائه می‌دهد.

۲-۴- مدل تحلیلی: دیالکتیک گسست ساختاری

بر اساس چارچوب فوق، پژوهش از مدلی تحلیلی بدیع تحت عنوان «دیالکتیک گسست ساختاری» بهره می‌گیرد. این مدل سه سطح از گسست را شناسایی می‌کند که به طور هم‌زمان و در تعامل با یکدیگر، هر گونه ابتکار صلح را با ناکامی مواجه می‌سازند:

جدول ۱- سطوح سه گانه گسست ساختاری در دیالکتیک شناسایی-امنیت

سطح	کارکرد	مصادیق تجربی
گفتمانی (نمایش بیرونی)	استفاده از گفتمان «وحدت ملی»، «برادری» و «گشایش دموکراتیک» برای مدیریت افکار عمومی و انتظارات بین‌المللی، بدون تغییر نهادی ماهوی	بیانیه دولما‌باغچه (۲۰۱۵)؛ گفتمان «همبستگی ملی» (۲۰۲۵-۲۰۲۶)
بوروکراتیک (رویه عملیاتی)	جرم‌انگاری بیان سیاسی کردها و بازتولید خشونت نمادین در میدان عمل توسط دستگاه‌های قضایی، پلیسی و اداری	بسته‌های قضایی (Yargı Paketleri)؛ فرامین وضعیت اضطراری (KHK)
قانون‌اساسی (هژمونی ساختاری)	تثبیت تعریف قوم‌گرایانه «تُرک بودن» در چارچوب حقوقی بنیادین و انکار سیستماتیک شناسایی هویت جمعی گردی	اصل ۶۶ قانون اساسی ۱۹۸۲

(نگارندگان، ۱۴۰۵)

تعامل این سه سطح، «گسستی دائمی»^۱ میان گفتمان، رویه و ساختار حقوقی ایجاد می‌کند: گفتمان صلح برای کسب مشروعیت داخلی و بین‌المللی حفظ می‌شود، اما اقدامات امنیتی برای حفظ ساختار قدرت تداوم می‌یابد. خروج از این چرخه معیوب مستلزم دگرگونی هم‌زمان در هر سه سطح است، نه صرفاً در یکی از آنها.

۳- روش‌شناسی پژوهش

۳-۱- طرح پژوهش و مبانی معرفت‌شناختی

این پژوهش در پارادایم «ساخت‌گرایی اجتماعی انتقادی» سامان یافته و هویت قومی را برساخته‌ای پویا در بستر مناسبات قدرت می‌داند (Berger & Luckmann, 1966; Fairclough, 1995). بر این پایه، مطالعه حاضر از استراتژی «تحلیل کیفی تاریخی-اسنادی» بهره می‌گیرد تا دگرذیسی هویت‌گرایی و فرایند صلح (در ترکیه) را در بازه زمانی ۲۰۰۲ تا ۲۰۲۶ واکاوی نماید.

منطق استدلال، «استنتاج تبیین‌گرا»^۱ است (Blaikie, 2000; Danermark et al., 2002) که با رفت و برگشتی مداوم میان «مشاهدات تجربی» (سیاست‌های دولت و واکنش‌های متقابل کردها) و «چارچوب نظری» (دیالکتیک جنکینز، زیست‌سیاست/نکروپالیتیکس و وضعیت استثنایی)، تبیین جامع‌تری فراهم می‌کند.

۳-۲- پیکره‌بندی داده‌ها

داده‌ها از اسناد کلیدی در دو بایگانی تحلیلی مجزا طبقه‌بندی شده‌اند:

الف) بایگانی هژمونیک: اسناد دولتی برای ردیابی «طبقه‌بندی بیرونی» و اعمال قدرت؛ شامل «قانون مبارزه با تروریسم»^۲ و «بسته‌های قضایی»؛ فرامین حکومتی در «وضعیت اضطراری»^۳ پس از ۲۰۱۶؛ تحلیل متن سخنرانی‌های کلیدی رجب طیب اردوغان (از سخنرانی تاریخی دیاربکر ۲۰۰۵ تا بیانیه‌های امنیتی متأخر)؛ اسناد سیاست‌گذاری وزارت کشور در خصوص شهرداری‌ها (سیاست قیم)؛ و تحلیل محتوای منتخب از برنامه‌های شبکه دولتی TRT Kurdî است.

ب) بایگانی پاد-هژمونیک: اسناد مقاومت برای فهم فرایندهای «هویت‌یابی درونی» و عاملیت؛ شامل: اساس‌نامه‌ها و manifestos های انتخاباتی احزاب کردی (گذار از مطالبات «حقوق فرهنگی» به ایده «خودگردانی دموکراتیک»؛ دفاعیات رهبران سیاسی در دادگاه‌ها به مثابه «مانیفست‌های سیاسی» (Watts, 2010: 100-150)؛ و متون تئوریک حوزه «ژنولوژی» و اکولوژی اجتماعی است (Gürbüz, 2016: 130-135).

۳-۳- پروتکل تحلیل داده‌ها

1 - Abductive Reasoning

2 - Terörle Mücadele Kanunu- TMK

3 - Kanun Hükmünde Kararnameler- KHKs

پروتکل تحلیلی این پژوهش، چارچوبی سه مرحله‌ای و ترکیبی از «تحلیل گفتمان انتقادی» (Fairclough, 1995) و «تحلیل محتوای کیفی» (Bryman, 2016) است:

۱. **(کدگذاری گفتمان قدرت):** اسناد دولتی با بهره‌گیری از عینک نظری پی‌یر بوردیو واکاوی شدند. پرسش محوری این بود که حاکمیت چگونه از طریق استراتژی‌های تغییر نام‌گذاری (برای نمونه، تغییر دال‌های هویتی از «شهروند» به «برادر دینی» و متعاقباً تقلیل آن به «تروریست») تلاش می‌کند میدان نمادین بازی را کنترل نماید. خروجی این مرحله، استخراج مقولاتی نظیر «شهروندی مشروط» و «جرمانگاری هویت» بود.

۲. **(کدگذاری گفتمان مقاومت):** اسناد‌گردی با اتکا به نظریه «مرزهای قومی» (Barth, 1969: 9-15) و مدل دیالکتیکی جنکینز تحلیل شدند. تمرکز این مرحله بر شناسایی مکانیسم‌های تمایزگذاری بود که به استخراج مفاهیمی چون «پیوند ترومایی» و «فرا ملی شدن به مثابه راهبرد بقا» انجامید.

۳. **(سنتز دیالکتیکی):** در گام نهایی، یافته‌های دو مرحله پیشین در تقابل ساختاری با یکدیگر قرار گرفتند تا نقاط «اصطکاک» و تقاطع میان استراتژی‌های انضباطی دولت و تاکتیک‌های مقاومت جامعه استخراج شده و از این طریق، مفهوم «دیالکتیک وارونه» به لحاظ نظری صورتبندی شود.

۳-۴- اعتبارسنجی داده‌ها، روش‌شناسی تحلیل گفتمان انتقادی و محدودیت‌های

روشی

این پژوهش با اتخاذ رویکرد تحلیل گفتمان انتقادی (Fairclough, 1995)، به واکاوی متن اسناد رسمی، بیانیه‌های سیاسی و احکام قضایی پرداخته است. برای رفع ابهام از فرایند استخراج داده‌ها، نمونه‌ای از کدهای تحلیلی به کار رفته در جدول ۲ خلاصه شده است:

جدول ۲- نمونه مقوله‌بندی و کدگذاری گفتمان هژمونیک و پاد هژمونیک

مقوله اولیه	مثال از متن (نمونه)	منبع/بستر استناد
شهروندی مشروط	«آنها برادران ما هستند اما در چارچوب حاکمیت واحد...»	سخنرانی‌های رسمی دولت (۲۰۱۵-۲۰۲۴)
جرم‌انگاری هویت	استفاده از واژه «تروریست» به جای «کنشگر سیاسی»	احکام دادگاه‌های امنیت ملی و کیفر خواستها
نکروپالیتیکس بوروکراتیک	سلب صلاحیت شهرداران منتخب و انتصاب قِیم	بخشنامه‌های وزارت کشور (KHK)

با وجود محدودیت دسترسی میدانی، این پژوهش برای پر کردن شکاف داده‌های زیسته، از سه منبع جایگزین بهره گرفته است: متن دفاعیات رهبران سیاسی کُرد در دادگاه‌ها به مثابه اسناد «خودتعریفی درونی» (Watts, 2010)؛ تحلیل محتوای منتخب از آثار فرهنگی-هنری برجای مانده از دوره «جنگ خندق‌ها» (۲۰۱۵-۲۰۱۶) به عنوان بازتاب ترومای جمعی؛ و گزارش‌های نهادهای حقوق بشری محلی نظیر شعبه دیاربکر انجمن حقوق بشر (İHD) که روایت‌های دست اول از وضعیت شهرداری‌ها و بازداشت‌شدگان را ثبت کرده‌اند.

برای تضمین روایی و اعتبار تفاسیر، از تکنیک «سه‌سوسازی داده‌ها»^۱ استفاده شد (Bryman, 2016: 390). بر این اساس، ادعاها و گزاره‌های رسمی دولت با گزارش‌های مستند نهادهای ناظر بین‌المللی نظیر شورای اروپا (Council of Europe, 2018)، دیده‌بان حقوق بشر (Human Rights Watch, 2020) و دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل (OHCHR, 2018) راستی‌آزمایی و تقاطع‌سنجی گردیدند. با این حال، مهم‌ترین محدودیت روش‌شناختی این مطالعه، ماهیت به شدت «امنیتی شده»^۲ میدان پژوهش است. این فضای امنیتی، امکان دسترسی مستقیم و گسترده به روایت‌های زیسته و میدانی کنشگران را به شدت تحدید کرده و لاجرم پژوهش را به اتکای بیشتر بر منابع ثانویه و تحلیل اسناد متنی وابسته ساخته است.

1 - Data Triangulation

2 - Securitized

۴- یافته‌ها: تبارشناسی شکست صلح و نکر و پالیتمیکس بوروکراتیک

۴-۱- شکست فرایند صلح (۲۰۱۳-۲۰۱۵): تعارض عقلانیت‌ها

فرایند صلح میان دولت حزب عدالت و توسعه (AKP) و جنبش گُرد (با محوریت عبدالله اوجالان و حزب دموکراتیک خلق‌ها) در بازه ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۵، برجسته‌ترین مقطع تاریخی برای گذار از منازعه مسلحانه در ترکیه بود. مذاکرات مستقیم با اوجالان و صدور بیانیه ده ماده‌ای دولما‌باغچه (۲۸ فوریه ۲۰۱۵) نویدبخش فرایندی از «شناسایی دوجانبه» بود؛ به گونه‌ای که ماده هشتم این بیانیه صراحتاً بر ضرورت «تکثرگرایی دموکراتیک در تعریف و شناسایی هویت» تأکید داشت.

با این حال، فروپاشی این فرایند ریشه در یک تعارض هستی‌شناختی عمیق داشت. دولت ترکیه صلح را عمدتاً به مثابه خلع سلاح پ.ک.ک و «ادغام فرودستانه» گُردها در نظم موجود تعریف می‌کرد. در چارچوب این عقلانیت ابزاری-امنیتی، هدف غایی نه «حل و فصل ساختاری منازعه»، بلکه «مدیریت منازعه» از طریق خلع سلاح، ادغام فردی (و نه گروهی) گُردها و بهره‌برداری کارکردگرایانه از صلح در عرصه روابط بین‌الملل بود. در قطب مقابل، جنبش گُرد صلح را مستلزم شناسایی ساختاری هویت، تحقق خودگردانی دموکراتیک و تبدیل گُردها به شریک برابر سیاسی می‌پنداشت؛ با این پیش‌فرض نظری که تأمین «امنیت فیزیکی» بدون تحقق «امنیت هستی‌شناختی» ناپایدار خواهد بود.

این عدم تقارن در انتظارات هویتی، به بروز «معضل توالی»^۱ انجامید: دولت راهبرد «امنیت اول» (خلع سلاح مقدم بر اصلاحات) را پیگیری می‌کرد، در حالی که جنبش گُرد بر راهبرد «شناسایی اول» (تغییرات حقوقی و ساختاری به عنوان پیش شرط خلع سلاح) پافشاری داشت. تا زمانی که سطح مطالبات به امتیازات فرهنگی محدود بود، حاکمیت مدارا پیشه کرد، اما با ارتقای سطح مطالبات به تغییرات ساختاری (نظیر اصلاح قانون اساسی)، رجب طیب اردوغان بیانیه دولما‌باغچه را اقدامی نامناسب خواند و روند سیاسی به سرعت به سمت «بازامنیتی‌سازی»^۲ سوق یافت. انتخابات پارلمانی ژوئن ۲۰۱۵ - که در آن حزب دموکراتیک خلق‌ها (HDP) با عبور از آستانه ۱۰ درصدی، اکثریت مطلق را از حزب حاکم سلب کرد - نقطه عطف این چرخش امنیتی‌ساز محسوب می‌شود (Tezciir, 2016: 250).

1 - Sequence Problem

2 - Re-securitization

واکاوی دقیق‌تر رویکرد دولت در بازه ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۵ نشان می‌دهد که «فرایند حل و فصل» نه محصول اراده‌ای یکپارچه برای بازتعریف هویت ملی، بلکه بر سه محور راهبردی استوار بود که هژمونی «هویت اسمی» تک قوم‌گرایانه قانون اساسی را دست نخورده باقی می‌گذاشت.

تقلیل‌گرایی در خلع سلاح: تمرکز دولت منحصرأ بر تغییر رفتار مسلحانه پ.ک.ک استوار بود، بدون آنکه تعهدی برای اصلاح ساختارهای حقوقی یا سیاسی تبعیض‌آمیز بپذیرد.

ترجیح ادغام فردی بر شناسایی گروهی: راهبرد حاکمیت بر جذب کردها به عنوان «شهروندان منفرد» استوار بود و با هرگونه رسمیت‌بخشی به حقوق جمعی مقابله می‌کرد. از منظر دیالکتیک جنکینز، این رویکرد تلاشی آگاهانه برای انکار «تعریف درونی» کردها به عنوان یک موجودیت جمعی و منسجم بود.

کارکردگرایی ژئوپلیتیک: فرایند صلح به ابزاری نمایشی برای ارتقای جایگاه ژئوپلیتیک ترکیه و تسهیل روند الحاق به اتحادیه اروپا تقلیل یافت و مسئله کُرد به مثابه یک بحران «شناسایی ساختاری» جدی گرفته نشد.

در نقطه مقابل، جنبش کُرد صلح را مشروط به دستیابی هم‌زمان به «امنیت فیزیکی» و «امنیت هستی‌شناختی» می‌دانست و خواستار گذار از قانون اساسی مبتنی بر ناسیونالیسم قومی به قراردادی اجتماعی نوین بر پایه ملی‌گرایی مدنی بود؛ به گونه‌ای که حقوق زبانی و فرهنگی نه امتیازاتی قابل بازپس‌گیری، بلکه حقوقی درون‌زاد و مصون از اراده یک جانبه دولت تلقی شوند.

۴-۲- آناتومی دولت: جنگ هژمونیک درون حاکمیتی و دگرگون‌سازی سیاسی

برای درک چرایی شکست مذاکرات، اتخاذ رویکردی غیر ذات‌گرایانه به مفهوم دولت ضروری است. دولت نه یک سوژه یکپارچه، بلکه عرصه‌ای از «تراکم نهادی توازن قوا» و واجد خصلت «گزینش‌گری استراتژیک» است (Jessop, 2007: 106). در بازه ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۵، میدان حاکمیت در ترکیه صحنه نبردی خاموش اما سهمگین میان دو «پروژه هژمونیک» بود که سرنوشت صلح، متغیر وابسته به خروجی این رویارویی محسوب می‌شد:

پروژه هژمونی مدنی (جناح سیاسی-پراگماتیست): عمدتاً حول محور اردوغان (در مقام نخست‌وزیر وقت) شکل گرفت و صلح با کردها را ابزاری برای گذار از «دولت قیم‌مآب کمالیستی» به «جمهوری ریاستی» می‌دید. عقلانیت حاکم بر این جناح معطوف به خلع سلاح سیاسی پ.ک.ک از طریق ادغام آن در بازی دموکراتیک بود (Yeğen, 2015: 53-54).

پروژه امنیت بوروکراتیک: ائتلافی نانوشته از پلیس، قوه قضائیه (تحت نفوذ شبکه گولن) و بقایای ارتش کمالیست، که هرگونه شناسایی سیاسی کردها را تهدیدی وجودی علیه تمامیت ارضی و انحصار قدرت بوروکراتیک خود می‌پنداشت.

نقطه عطف این شکاف در «بحران هفتم فوریه ۲۰۱۲» (احضار هاکان فیدان، رئیس سازمان اطلاعات ملی و معمار مذاکرات صلح، توسط دادستان‌های وابسته به گولن) نمودار شد. پس از اعتراضات پارک گزی (۲۰۱۳) و گسست کامل اتحاد میان AKP و جنبش گولن در دسامبر ۲۰۱۳، اردوغان برای دفع خطر کودتای قضایی-پلیسی به چرخشی ماکیاویستی روی آورد و برای تضمین بقای سیاسی خود، دست اتحاد به سوی «دیگری» دیروز - ارتش، ملی‌گرایان سکولار و MHP - دراز کرد.

این استراتژی که گرامشی آن را «دگرگون‌سازی سیاسی»^۱ می‌نامد، در چارچوب دیالکتیک جنکینز به مثابه بسط و بازتعریف مرزهای «خودی» از طریق ادغام نیروهای متخاصم پیشین تحلیل می‌شود. بهای این ائتلاف جدید بقا، تسلیم شدن در برابر منطق جناح امنیتی و قربانی کردن فرایند صلح بود (Yeğen, 2015: 54). این یافته نشان می‌دهد شکست صلح را نباید صرفاً به اراده یک بازیگر واحد فروکاست، بلکه باید آن را پیامد بازآرایی توازن قوا در درون میدان دولت دانست.

۴-۳- چرخش نخبگان: گسست معرفت‌شناختی اوجالان و پروژه «ترکیه‌ای شدن»

دمیرتاش

فراتر از سطح کلان دولت، بازه ۲۰۱۳-۲۰۱۵ شاهد دگرگونی بنیادین در عاملیت نخبگان کرد بود که لایه عمیق‌تری از دیالکتیک هویت جنکینزی را بازتاب می‌دهد. عبدالله اوجالان در زندان ایمرالی با نقد پارادایم پوزیتیویسم، ناسیونالیسم کلاسیک و سوسیالیسم دولت‌محور، استراتژی سنتی «جدایی‌طلبی» را طرد نمود. وی با تأثیرپذیری از مکتب آنال (فرناند برودل) و اکولوژی اجتماعی (موری بوکچین)، نظریه «کنفدرالیسم دموکراتیک» را جایگزین دولت-ملت‌سازی کرد (Öcalan, 2011: 15-45). این چرخش معرفت‌شناختی، صورت مسئله را از «تجزیه سرزمینی» به «دموکراتیک‌سازی جمهوری» تغییر داد؛ رویکردی که دقیقاً با منطق دیالکتیکی جنکینز همخوان بود: تلاش برای حفظ «تفاوت» (هویت‌گردی) هم‌زمان با پذیرش «شباهت» (شهروندی مشترک در جمهوری دموکراتیک).

در سطح پراکسیس سیاسی، حزب HDP به رهبری صلاح‌الدین دمیرتاش، استراتژی «ترکیه‌ای شدن»^۱ را نه صرفاً تاکتیکی انتخاباتی، بلکه پروژه‌ای جامعه‌شناختی برای واسازی «دسته‌بندی‌های بیرونی» صلب دنبال کرد؛ پروژه‌ای که مسئله‌گردد را با مطالبات علویان، زنان و کارگران پیوند می‌زد تا حول گفتمان «زندگی جدید» یک بلوک تاریخی جدید شکل دهد. نامزدی دمیرتاش در انتخابات ریاست جمهوری ۱۰ اوت ۲۰۱۴ و کسب نزدیک به ۹/۷۶ درصد آرا (سومین جایگاه)، نقطه عطف نهادینگی سیاسی این پروژه بود؛ موفقیتی که زمینه‌ساز ورود یکپارچه HDP به انتخابات پارلمانی ژوئن ۲۰۱۵ و عبور آن از آستانه ۱۰ درصدی شد. با این حال، بروز همین عاملیت قدرتمند، «پارادوکس امنیت» را در حاکمیت فعال ساخت و دولت را برای بازیابی کنترل، مجدداً به ابزارهای قهری سوق داد (Tezcür, 2016: 250). دستگیری دمیرتاش در نوامبر ۲۰۱۶ و تداوم بازداشت وی پس از نامزدی مجدد در انتخابات ۲۰۱۸ (با کسب ۸/۴ درصد آرا از داخل زندان)، این چرخش طردگرایانه را تثبیت کرد.

۴-۴- نکروپالیتیکس بوروکراتیک و سیستم قیم (۲۰۱۶-۲۰۲۴)

جنگ شهری موسوم به «جنگ خندق‌ها» (۲۰۱۵-۲۰۱۶) و کودتای نافرجام ۱۵ ژوئیه ۲۰۱۶، بستر لازم را برای اعمال «وضعیت استثنایی» و تثبیت مجدد تعریف امنیتی از هویت‌گردی فراهم آورد. پس از کودتا، سیستم «قیم»^۲ به اصلی‌ترین فناوری سلب عاملیت سیاسی کردها تبدیل شد؛ ده‌ها شهردار منتخب برکنار و مدیران دولتی جایگزین شدند. تا سال ۲۰۲۴، مدیریت بیش از ۹۰ شهرداری‌گردنشین مصادره گردید (International Crisis Group, 2020: 2).

این فرایند را می‌توان در قالب زنجیره‌ای علی از چهار مفهوم مرتبط، نه موازی، تبیین کرد: «وضعیت استثنایی» آگامبن بستر حقوقی تعلیق هنجارها را فراهم می‌آورد؛ «جنگ‌افزار حقوقی»^۳ - نظیر حکم قانون شماره ۶۷۴ (سپتامبر ۲۰۱۶) - ابزار اجرایی همین وضعیت است؛ «خشونت نمادین» بوردیو (Bourdieu, 1991: 167-170) توضیح می‌دهد چرا این جایگزینی در ادراک عمومی «طبیعی» جلوه می‌کند و «نکروپالیتیکس بوروکراتیک» (Mbembe, 2003: 21-25) پیامد نهایی این زنجیره بر عاملیت سیاسی سوژه‌گرد را صورتبندی می‌کند: نه حذف فیزیکی، بلکه تعلیق دائمی حیات سیاسی از طریق ابزار بوروکراتیک. به بیان خلاصه: وضعیت استثنایی (بستر) ← (ابزار) ← خشونت نمادین (مشروعیت‌سازی) ← نکروپالیتیکس بوروکراتیک (پیامد).

1 - Türkiyelileşme

2 - Kayyum

3 - Lawfare

در امتداد این زنجیره، دولت از طریق این فناوری حذف، عاملیت سوژه گرد را در سه سطح سرکوب کرد: **بی ارزش سازی سرمایه سیاسی**: با ابطال آرای شهروندان (که تجلی «تعریف درونی» گروه است)، حاکمیت اثبات کرد که تنها «طبقه بندی بیرونی» دولت منشأ مشروعیت است.

تبدیل سرمایه دموکراتیک به مجوز سرکوب: پیروزی کردها در صندوق رأی، مستقیماً به کُند تهدید امنیتی و مجوز مداخله قهری ترجمه شد.

تخریب عادت‌واره دموکراتیک: شهرداری‌ها مراکز تولید سرمایه فرهنگی بودند؛ مصادره آنها تلاشی ساختاری برای فروپاشی «عادت‌واره»^۱ مشارکت مسالمت‌آمیز و دگرگون‌سازی منطق عمل کنشگران بود (Bourdieu, 1990: 63).

شایان ذکر است روایت رسمی دولت درباره کودتا و انتساب یک جانبه آن به جنبش گولن، در ادبیات آکادمیک همچنان محل مناقشه است (Yavuz & Balci, 2018: 1-30)؛ در حالی که نهادهای بین‌المللی بر نقض استانداردهای دادرسی منصفانه در بازداشت‌های پسا کودتا تأکید کرده‌اند (OHCHR, 2018; Council of Europe, 2018). این مناقشه مؤید منطق نظری پژوهش است: «دیگری تروریست» توصیفی خنثی نیست، بلکه خود تجلی طبقه‌بندی بیرونی و در معرض بازتعریف مستمر است.

جدول ۳- سیر تحول فازهای مواجهه دولت ترکیه با مسئله گرد (۲۰۲۶-۲۰۰۲)

فاز زمانی	الگوی حکمرانی دولت	استراتژی هویتی کردها	پیامد ساختاری
۲۰۰۲- ۲۰۰۹	گشایش فرهنگی و شناخت ابزاری	گذار از مطالبه فرهنگی به عاملیت مدنی	تثبیت اصلاحات اولیه تحت فشار اتحادیه اروپا
۲۰۰۹- ۲۰۱۵	مذاکره سیاسی و روند صلح	تثبیت خودمختاری دموکراتیک و شناسایی	بیانیه دولماباغچه و بروز پارادوکس شناسایی
۲۰۱۵- ۲۰۲۴	نکروپالیتیکس و وضعیت استثنایی	مقاومت شبکه‌ای و بین‌المللی سازی هویت	سیستم قَیم، انجماد نهادی و طرد سیاسی
۲۰۲۴- ۲۰۲۶	امنیتی سازی فرا ملی همراه با سیگنال‌دهی مجدد	چرخش گفت‌وگویی پ.ک.ک؛ تثبیت ژئوپلیتیک روزاوا	ضرورت بازتعریف صلح در قالب قرارداد میهنی

(نگارندگان، ۱۴۰۵)

در سطح کلان، فشار بیرونی منازعه و طرد نهادی، تفاوت‌های درون گروهی گردها را به حاشیه راند و «هویت مقاومت» را مستحکم ساخت. هم‌زمان، فضای مجازی و تحولات روژاوا به بین‌المللی شدن خودتعریفی درونی انجامید و دیالکتیک هویت را از سطح ملی به سطح فرا ملی گسترش داد (Gourlay, 2020: 178-182; Westrheim, 2014: 137-161). نتیجه، انجماد هویتی و بازتولید ترومای جمعی در یک سو و ظهور اشکال غیر نهادی و شبکه‌ای مقاومت در سوی دیگر بود.

۴-۵- انجماد هویتی و بازتولید ترومای فرهنگی

تبیین شکاف عاطفی عمیق و ترمیم‌ناپذیری حاصل از انجماد هویتی، نیازمند گذار از تحلیل ساختاری به سطح فرهنگی نمادین است. در امتداد منطق جنکینز - که فشار بیرونی را عامل انسجام تدافعی درونی می‌داند - نظریه «ترومای فرهنگی» الکساندر توضیح می‌دهد که چرا این انسجام دیرپا و در برابر مصالحه مقاوم است: رویدادهای تروماتیک از طریق «بازنمایی جمعی»، از خاطره‌ای گذرا به روایتی بنیادین در خودفهمی گروه بدل می‌شوند (Alexander, 2004: 1-30). در حالی که جنکینز فرایند شکل‌گیری هویت تدافعی را تبیین می‌کند، الکساندر توضیح می‌دهد چرا این هویت، پس از بر ساخته شدن حول یک رویداد، در برابر مصالحه مقاوم و برگشت‌ناپذیر می‌ماند؛ به عبارتی، الکساندر بُعد زمانی - پایداری را به مدل ایستای جنکینز می‌افزاید.

حک شدن تصاویر ویرانی شهرهای گردنشین در «جنگ خندق‌ها» (۲۰۱۵-۲۰۱۶) در حافظه جمعی، وضعیتی پدید آورده که هرگونه مصالحه شتاب‌زده با مرکز را مترادف با خیانت به این حافظه تروماتیک بازنمایی می‌کند. این یافته نشان می‌دهد صلح پایدار در ترکیه، فراتر از ترتیبات نهادی، مستلزم فرایندی موازی از ترمیم نمادین حافظه جمعی است.

۵- تحولات ۲۰۲۴-۲۰۲۶ به مثابه آزمون فکری مشروط و سناریوهای تجربی

۵-۱- کرونولوژی رویدادها و محرک‌های ژئوپلیتیک

بخش حاضر بر پایه تحلیل رویدادهای اکتبر ۲۰۲۴ تا اوت ۲۰۲۶ استوار است. در ۲۲ اکتبر ۲۰۲۴، دولت باغچلی (رهبر حزب حرکت ملی و متحد راهبردی اردوغان) به طور غیر منتظره از حضور احتمالی عبدالله اوچالان در پارلمان استقبال کرد. در ۲۷ فوریه ۲۰۲۵، اوچالان طی بیانیه‌ای در دیاربکر از پ.ک.ک خواست سلاح بر زمین بگذارد و خود را منحل سازد و مبارزه مسلحانه را پارادایمی «منسوخ» توصیف کرد (Öcalan, 2025: 1). پ.ک.ک در اول مارس ۲۰۲۵ آتش‌بس اعلام کرد و در دوازدهمین کنگره خود

(می ۲۰۲۵)، پس از چهار دهه مبارزه مسلحانه، انحلال رسمی سازمان را به تصویب رساند؛ فرایندی که با تخریب نمادین سلاح‌ها در سلیمانیه عراق (ژوئیه ۲۰۲۵) بُعدی عینی و اجرایی یافت.

در سطح نهادی، مجلس ترکیه در ۵ اوت ۲۰۲۵ کمیسیون ۵۱ نفره «همبستگی ملی، برادری و دموکراسی»^۱ را با مشارکت تقریباً تمامی احزاب، از جمله جریان اصلی اپوزیسیون (CHP)^۲، تشکیل داد (TBMM, 2025). این کمیسیون در ۱۸ فوریه ۲۰۲۶ نقشه راه اصلاحات را تصویب و سرانجام در ۱۰ اوت ۲۰۲۶، پارلمان قانون دوازده ماده‌ای «تقویت همبستگی و انسجام اجتماعی ملی» با رأی گسترده تصویب شد. اجرای مفاد آن منوط به احراز خلع سلاح کامل توسط شورای امنیت ملی است.

ارزیابی نظری این توالی به تأییدی مشروط می‌انجامد: فراخوان اوجالان مصداق دگردیسی در «خودتعریفی درونی» است، اما مابه‌ازای متقارنی در سطح «طبقه‌بندی بیرونی» دولت نیافته است. تداوم الزامات نظارت قضایی و مشروط‌سازی اجرا به تأیید شورای امنیت ملی نشان می‌دهد «بن‌بست شناسایی» بازآرایی شده است، نه حل و فصل کامل. تحولات ۲۰۲۴-۲۰۲۶ یافته‌های نظری را در سطح تشخیصی (ناکافی بودن راه‌حل صرفاً امنیتی) تأیید نسبتاً قوی می‌کنند، اما در سطح تجویزی (تحقق شناسایی متقارن) شواهد هنوز ناقص و در معرض خطر بازگشت‌پذیری هستند.

اما این کرونولوژی سیری خطی نداشت. از پاییز ۲۰۲۵ روند با رکود مواجه شد؛ مراد کارایلان آنکارا را به تعلل متهم کرد و DEM Parti بر تداوم مطالبات حل نشده (وضعیت اوجالان و دمیرتاش) تأکید ورزید. هم‌زمان، نهادهای ناظر مستقل (از جمله Disenfranchisement Watch) گزارش دادند که دولت همچنان به برکناری شهرداران DEM Parti و جایگزینی با قیّم ادامه داد (برکناری شهردار کلان‌شهر وان در فوریه ۲۰۲۵ و شهردار سیرت در ژانویه ۲۰۲۵). این تداوم سیاست قیّم، هم‌زمان با گفتمان رسمی «همبستگی ملی»، مصداق بارز همان شکاف سطح گفتمانی-بوروکراتیک است که در مدل «دیالکتیک گسست ساختاری» (بخش ۲-۳) صورت‌بندی شد: گفتمان صلح برای مشروعیت داخلی و بین‌المللی حفظ می‌شود، اما رویه‌ی اجرایی برای حفظ ساختار قدرت تداوم می‌یابد.

جزئیات این کرونولوژی نشان از فرازونشیب مستمر روند دارد، نه سیری خطی و بی‌بازگشت. اگرچه مجلس ترکیه با مشارکت گسترده احزاب، این کمیسیون فرا حزبی را تشکیل داد، اما از پاییز ۲۰۲۵ روند با رکود محسوسی مواجه شد؛ مراد کارایلان، از رهبران پ.ک.ک، آنکارا را به تعلیق عملی فرایند متهم کرد و

1 - Milli Birlik, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu

2 - Cumhuriyet Halk Partisi - CHP

حزب برابری و دموکراسی خلقها (DEM Parti) بر تداوم مطالبات حل نشده (به‌ویژه وضعیت حقوقی اوجالان و سرنوشت دمیرتاش) تأکید ورزید.

این چرخش را نمی‌توان مستقل از تحولات ژئوپلیتیک تحلیل کرد. فروپاشی رژیم بعث (دسامبر ۲۰۲۴) آغازگر فرایندی هفده ماهه برای ادغام قسد در ساختار دولت دمشق بود که سرانجام در ۲۵ اوت ۲۰۲۶ به اعلام انحلال قسد توسط مظلوم عبدی انجامید. این توالی فرسایشی، همراه با افول محورهای نیابتی منطقه‌ای، موازنه قدرتی را دگرگون ساخت که پیش‌تر انگیزه راهبردی حاکمیت ترکیه برای تداوم رویکرد امنیتی صرف بود (Qasemi Torki, 2024: 100-101).

«تکثر خودتعریفی» جنکینز اکنون ابعادی فرا ملی یافته است: هویت‌گرایی در ترکیه مستقیماً از وزن سیاسی کردها در سوریه تغذیه می‌کند. محرک اصلی این چرخش را باید در الزامات بقای سیاسی نخبگان حاکم، در واکنش به جابه‌جایی تدریجی گسل‌های ژئوپلیتیک جستجو کرد، نه در بازاندیشی هنجاری-ایدئولوژیک در آنکارا.

۶. از بن‌بست هستی‌شناختی تا قرارداد میهنی استعلاگرا

۶-۱- نقد چارچوب جنکینز: سه کاستی بنیادین

کاربست چارچوب هویت اجتماعی جنکینز در تحلیل منازعه ترکیه-کردستان، سه کاستی بنیادین را آشکار می‌سازد که باید در نظریه‌پردازی نهایی مورد توجه قرار گیرند:

«دوگانگی صلب و غفلت از هویت‌های مرزی»: مدل جنکینز اغلب دو قطب «گروه مسلط» و «گروه فرودست» را در تقابلی دودویی و متقارن تصویر می‌کند؛ حال آنکه بافتار ترکیه انبوهی از هویت‌های دورگه و مناطق خاکستری (نظیر کردهای شافعی ترک‌زبان یا علوی‌های کردتبار) را آشکار می‌سازد که در این تقابل متصلب نمی‌گنجند (Çiçek, 2017: 15-25). از منظر افلاطون در کتاب هفتم رساله جمهور، زندانیان غار تنها سایه‌ای از حقیقت اشیاء را بر دیوار می‌بینند و آن را امر واقع می‌پندارند؛ به همین قیاس، اصرار بر دوگانگی متصلب «ترک/کرد» تنوع غنی زیست‌جهان را نادیده می‌انگارد و تحلیل را به سطح تماشای سایه‌ها تقلیل می‌دهد (Plato, 2003, Republic, Book VII).

دوم، «غفلت نسبی از قدرت مادی و ژئوپلیتیک»: رویکرد تعامل‌گرای جنکینز که بر فرایندهای نمادین متمرکز است، به طور نظام‌مند از نقش عوامل مادی-ساختاری (نابرابری اقتصادی، توسعه نامتوازن، جابه‌جایی‌های ژئوپلیتیک منطقه‌ای) غافل می‌ماند (Stewart, 2008: 12-18)؛ تحولات پس از ۲۰۲۴ بدون ارجاع به این فشارها قابل تبیین نیست. ارسطو نیز در کتاب پنجم سیاست، در تحلیل علل وقوع انقلاب‌ها،

صریحاً به «نابرابری ثروت» به مثابه متغیر اصلی شورش اشاره می‌کند (Aristotle, 1992, Politics, Book V). (V)

سوم، و مهم‌تر از همه، «شکاف راه‌حل»^۱: مدل دیالکتیکی جنکینز به خوبی چرخه تشدید منازعه را توضیح می‌دهد، اما هیچ مسیر نظری برای استعلا و خروج از این چرخه معیوب ارائه نمی‌دهد. این همان آپوریایی است که ارسطو در کتاب چهارم سیاست، در بررسی حکومت‌های فاسد، وصف می‌کند؛ جایی که در نظام الیگارشی ظلم به توده‌ها و در نظام دموکراسی مصادره اموال ثروتمندان توسط دموگوگ‌ها بازتولید می‌شود، و راه‌حل آن را در استقرار «پولیتی» (حکومت میانه) با تکیه بر طبقه متوسط و حاکمیت مطلق قانون می‌جوید (Aristotle, 1992, Politics, Book IV). هانتینگتون نیز این بن‌بست ساختاری را در فصل پنجم اثر خود در قالب «تناقض شاه» صورتبندی می‌کند: شاهی که اصلاح می‌کند قدرت خود را تضعیف می‌سازد و شاهی که اصلاح نمی‌کند خود را در معرض فروپاشی قرار می‌دهد (Huntington, 1968: 80).

۶-۲- قضایای سه‌گانه نظریه «قرارداد میهنی استعلاگرا»

در پاسخ به این کاستی‌ها و با الهام از سنت جمهوری‌خواهی (Rousseau, 1762; Habermas, 1996)، کثرت‌گرایی آگونیستی (Mouffe, 2013)، و هشدارهای نهاد‌گرایانه هانتینگتون (Huntington, 1968)، این پژوهش نظریه بومی «قرارداد میهنی استعلاگرا» را بر سه قضیه مرکزی صورتبندی می‌کند. لازم به تصریح است که این قضایا، به‌ویژه مؤلفه‌های اجرایی قضیه سوم، بیش از آنکه استنتاج مستقیم و انحصاری از داده‌های تجربی بخش ۵ باشند، گزاره‌های نظری-هنجاری برآمده از تلفیق سنت‌های جمهوری‌خواهی، آگونیسم و نهاد‌گرایی هانتینگتونی هستند؛ کارکرد آنها ارائه یک الگوی آزمون‌پذیر برای خروج از بن‌بست ساختاری است، نه ادعای اثبات‌شدگی تجربی.

قضیه اول (تشدید دیالکتیکی): هر اندازه دولت بر «طبقه‌بندی بیرونی انحصاری» پافشاری ورزد، «خودتعریفی درونی» جامعه‌گرد رادیکال‌تر، مقاوم‌تر و فرا مرزی‌تر بازتولید می‌شود. این قضیه برای بازه ۲۰۱۳-۲۰۲۴ به روشنی صادق بود و در پرتو تحولات تاکتیکی پسا ۲۰۲۴ نیازمند قید و شرط است، اما همچنان به‌عنوان اصلی ساختاری معتبر باقی می‌ماند (Gurses, 2018: 5).

قضیه دوم (واکنش نکرپالیتیک): هر اندازه جنبش‌گرد بر خودمختاری با گرایش‌های جدایی‌طلبانه تأکید ورزد، ماشین حاکمیت به سوی نکرپالیتیکس بوروکراتیک و وضعیت استثنایی تعمیم یافته حرکت

می‌کند؛ اما این توسل در بلند مدت مشروعیت ساختاری دولت را فرسوده می‌سازد (Mbembe, 2003: 5-22; Okcuoglu, 2023: 21-25). افلاطون در کتاب نهم جمهور، در تحلیل روان‌شناختی تیرانی، نشان می‌دهد هر چه حاکم مستبد خود را در معرض تهدید بیشتری ببیند، آزادی‌های عمومی را به شکلی تصاعدی محو می‌سازد (Plato, 2003, Republic, Book IX).

قضیه سوم (استعلا‌ی قراردادی): گسستن این چرخه تخاصم در گرو تعهد متقابل به اصول رویه‌ای دموکراسی (تفکیک قوا، انتخابات آزاد، حقوق بنیادین اقلیت‌ها، استقلال قضایی) و طراحی ساز و کارهای نهادی فراگیر است. بر این اساس، تشکیل مجلس مؤسسانی با ترکیب متوازن (۵۰٪ نمایندگان دولت مرکزی و ۵۰٪ نهادهای مدنی و گروه‌های هویتی) و استقرار تمرکززدایی اداری هوشمند با اختیارات نامتقارن در مناطق گردنشین، به‌عنوان الگوی نظری پیشنهادی این پژوهش مطرح می‌شود. تأکید می‌شود که این نسبت‌ها و جزئیات نهادی، گزاره‌های هنجاری-استنتاجی برآمده از تلفیق نظری هستند و نه استخراج مستقیم از داده‌های تجربی بخش ۵؛ کارکرد آنها ارائه یک الگوی آزمون‌پذیر برای پژوهش‌های تطبیقی آتی است. ارسطو در کتاب چهارم سیاست از پویایی به‌عنوان پایدارترین حکومت یاد می‌کند که در آن طبقه متوسط قدرتمند است و هانتینگتون نیز در فصل اول اثر خود تأکید می‌کند تنها جوامع برخوردار از نهادهای تطبیق‌پذیر و خودمختار می‌توانند از پراتوریانیسم عبور کنند (Huntington, 1968: 1-15).

۶-۲-۱- مؤلفه‌های هستی‌شناختی نظریه «قرارداد میهنی استعلا‌گرا»

صورتبندی نظری این قضایای سه‌گانه بر چهار مؤلفه هستی‌شناختی استوار است:

۱- **تشخیص «وضعیت پیشا قراردادی»:** منازعه کنونی را نمی‌توان صرفاً در قالب وضعیت طبیعی هابزی یا روسویی فهمید، بلکه باید آن را نظیر آنچه هانتینگتون «جامعه توده‌وار و بی‌سامان» می‌نامد در نظر گرفت؛ وضعیتی که در آن میثاقی تحمیلی (قانون اساسی ۱۹۸۲) به جای تسهیل مشارکت، به ابزار سرکوب بوروکراتیک بدل شده است (Huntington, 1968: 4).

۲- **اصل تفکیک سطوح هویتی و بازتعریف شهروندی:** این اصل در دو سطح مکمل، نه یک گزاره واحد، فهمیده می‌شود. سطح نخست، **مشروعیت بخشی ملی:** بر پایه میهن‌دوستی قانون اساسی هابرماس، تبار و قومیت نباید مبنای تعریف «ملت» یا معیار وفاداری سیاسی باشند؛ عرصه سیاسی کلان بر عقلانیت رویه‌ای و شهروندی برابر استوار می‌شود.

سطح دوم، **شناسایی نهادی:** این خصوصی‌سازی هویت در سطح مشروعیت کلان، به معنای حذف آن از عرصه سیاست‌گذاری عملیاتی نیست، چرا که به تعبیر کثرت‌گرایی آگونیستی موف (Mouffe, 2013)،

دموکراسی سالم مستلزم شناسایی و نمایندگی فعال هویت‌های متکثر در نهادها است، نه سرکوب یا انکار آنها در پوشش بی‌طرفی صوری. از این رو حقوق‌زبانی و شناسایی نهادی هویت‌گردی نه نقض اصل استعلا، بلکه پیش‌شرط جبرانی تحقق واقعی آن است: عرصه‌ای که هویت‌ها در آن به رسمیت شناخته نشوند، به سادگی به میدان بازتولید هژمونی گروه مسلط بدل می‌شود. به بیان دیگر، خصوصی‌سازی هویت تنها در سطح مشروعیت ملی مطرح است و با شناسایی همان هویت در سطح سیاست‌گذاری فرهنگی-آموزشی ناسازگار نیست، بلکه مکمل آن است - ترکیبی که با تأکید ارسطویی بر شایستگی و نفع عمومی (نه ثروت یا تبار) به عنوان مبنای عدالت همسو است (Aristotle, 1992, Politics, Book III).

۳- مکانیسم «شناسایی متقابل نهادی»: بر خلاف الگوهای همسان‌ساز که کثرت را تهدید می‌انگارند، این مکانیسم مستلزم گام‌های هماهنگ است: برقراری آتش‌بس پایدار با نظارت فرا ملی، طراحی ساز و کارهای نمایندگی فراگیر (از جمله امکان تشکیل مجلس مؤسسان با ترکیب متوازن پیش‌گفته)، و استقرار تمرکززدایی هوشمند با اختیارات نامتقارن در مناطق‌گردنشین. این ساز و کارها به عنوان پیشنهادی نظری مطرح می‌شوند که تحقق نهایی‌شان نیازمند آزمون تجربی و مذاکره سیاسی است، نه گزاره‌هایی که از پیش در داده‌های موجود اثبات شده باشند.

۴- اصل «واقع‌بینی هنجارین»: نظریه از آرمان‌گرایی ساده‌لوحانه پرهیز می‌کند و گذار را مستلزم تغییر واقعی در موازنه قوا (نه صرفاً اراده‌گرایی هنجاری) می‌داند؛ ترکیبی از فشارهای بیرونی مشروط (نظیر شروط دموکراتیک عضویت در نهادهای بین‌المللی) و مشوق‌های ساختاری درونی (توسعه اقتصادی پایدار در مناطق مرزی).

۶-۳- تمثیل راهبردی: منطق دوسویه تعامل

برای روشن ساختن منطق ساختاری قضیه سوم، می‌توان - صرفاً به مثابه یک تمثیل توضیحی و بدون هیچ ادعای صوری یا کمی - منازعه دولت ترکیه و جنبش‌گرد را با دو مسیر راهبردی ممکن برای هر طرف مجسم کرد: دولت میان «امنیتی‌سازی» یا «شناسایی» و جنبش‌گرد میان «مقاومت» یا «مشارکت» دست به انتخاب می‌زنند. وضعیت کنونی، یعنی ترکیب (امنیتی‌سازی، مقاومت)، هزینه‌های سنگین دوطرفه‌ای تحمیل می‌کند (فرسایش ژئوپلیتیک و ناامنی برای دولت؛ سرکوب و طرد نهادی برای کردها) و از این رو ترکیبی ناکارا است.

استدلال این پژوهش آن است که ترکیب (شناسایی، مشارکت) - بر پایه شهود کلی رایج در ادبیات حل منازعه مبنی بر امکان شکست مارپیچ تخاصم از طریق رفتار متقابل تعاونی - برای هر دو طرف نسبت به

وضعیت کنونی مطلوب تر است. این ادعا یک استدلال کیفی و راهبردی است، نه اثبات وجود تعادل نش؛ چنین اثباتی مستلزم تعیین تابع ترجیحات، ماتریس پرداخت کامل و آزمون رسمی شرط عدم انگیزه به انحراف یک جانبه برای هر دو بازیگر است که خارج از داده‌های این پژوهش قرار دارد. آزمون تجربی دقیق‌تر این فرضیه، از طریق مدل‌سازی کمی هزینه-فایده واقعی، در زمره افق‌های پژوهشی آتی باقی می‌ماند.

۴-۶- مؤلفه‌های اجرایی قرارداد میهنی استعلاگرا

تحقق این آرایش پایدار در بازه پسا ۲۰۲۶ مستلزم چهار الزام هم‌زمان است که به‌عنوان مسیرهای نظری-هنجاری پیشنهاد می‌شوند و آزمون تجربی و مذاکره سیاسی نهایی آنها را تعیین خواهد کرد:

۱- گذار از «دولت پادگانی» به «پلورالیسم آگونیستی»: تبدیل «دشمن وجودی» به «رقیب مشروع سیاسی»، به گونه‌ای که مطالبات کردها نه تهدید امنیتی بلکه جهت‌گیری سیاسی مشروع در فضای عمومی به رسمیت شناخته شود (Mouffe, 2013: 45-60).

۲- تدوین قانون اساسی نوین و غیر ذات‌گرایانه: حذف تعاریف تک قومیت‌محور از مفاهیم ملی (نظیر اصل ۶۶ قانون اساسی ۱۹۸۲) و جایگزینی آن با «شهروندی مدنی و فراگیر».

۳- الغای سیستم قبیله و استقرار تمرکززدایی هوشمند: واگذاری اختیارات اداری و خدماتی به شهرداری‌ها و شوراهای محلی مطابق با منشور اروپایی خودمختاری‌های محلی و متناسب با شرایط منطقه‌ای.

۴- تضمین حقوق زبانی و مادری به‌عنوان حق بنیادین شهروندی: تحقق عملیاتی سطح دوم اصل استعلا (شناسایی نهادی) است، نه نقض سطح نخست آن (ختثایی مشروعیت‌بخشی ملی). گذار از «تحمل» فرهنگی به «شناسایی نهادی» -از جمله آموزش به زبان کردی- به معنای مبنا قرار گرفتن زبان برای مشروعیت سیاسی نیست، بلکه تضمین آن به‌عنوان حق بنیادین شهروندی رویه‌ای است.

۴-۶-۱- سناریوهای محتمل آینده: از تصلب ساختاری تا استعلا دیالکتیکی

در افق میان مدت (۲۰۲۶ تا ۲۰۳۰)، سه سناریوی نظری برای تحول منازعه قابل صورت‌بندی است:

سناریوی نخست (آنتروپی سیاسی و استمرار دولت پادگانی): بر تداوم مکانیسم‌های وضعیت استثنایی و نکرپالیاتیکس استوار است؛ در این مسیر، حاکمیت برای حفظ توهم یکپارچگی تحمیلی، منابع دموکراتیک و تمدنی خود را قربانی امنیت هستی‌شناختی کاذب می‌کند و پیامد آن تعمیق بیگانگی سیاسی در پیرامون است.

سناریوی دوم (مدیریت مصالحه‌جو): محتمل‌ترین مسیر در میان مدت است. در این مدل، هویت‌گردی صرفاً به عنوان یک واقعیت فولکلوریک-فرهنگی به رسمیت شناخته می‌شود تا فشار بین‌المللی کاسته شود، اما خطوط قرمز حاکمیتی (فدرالیسم سیاسی، تمرکززدایی رادیکال، آموزش رسمی دو زبانه) همچنان تابو باقی می‌مانند؛ استراتژی پنهان این سناریو، ایجاد گسست میان بدنه اجتماعی‌گرد و نخبگان سیاسی رادیکال آنان است.

سناریوی سوم (استعلا‌سازی ساختاری و گذار به پلورالیسم آگونیستی): تنها مسیری است که نظریه قرارداد میهنی استعلا‌گرا آن را پایدار می‌داند؛ گذاری از شهروندی مبتنی بر تبار به شهروندی مدنی مبتنی بر سرزمین که در آن دولت از ادعای انحصار در طبقه‌بندی هویتی بیرونی دست می‌کشد.

معیار تفکیک سه سناریو در این پژوهش سه شاخص عملیاتی است: (الف) نسبت شهرداران منتخب به شهرداران معزول و جایگزین شده با «قیم» دولتی در استان‌های گردش‌نشین؛ (ب) وضعیت حقوقی-قانونی آموزش رسمی به زبان‌گردی (سطح تحمل غیر رسمی در برابر شناسایی مصوب در نظام آموزشی)؛ و (ج) میزان تحقق تمرکززدایی اداری مصوب در چارچوب اختیارات نامتقارن مذکور در بند ۶-۴. شواهد تجربی بخش ۵ نشان می‌دهد که در بازه ۲۰۲۴-۲۰۲۶، شاخص نخست همچنان به نفع جایگزینی قیم‌محور است، شاخص دوم در سطح تحمل غیر نهادی باقی مانده (بدون تصویب قانونی)، و شاخص سوم فاقد گام اجرایی محسوس بوده است؛ این الگو مطابق تعریف پیش گفته، تحولات مورد بررسی را در محدوده سناریوی دوم (مدیریت مصالحه‌جو) قرار می‌دهد، نه سناریوی سوم، چرا که به رغم شناسایی نمادین-فرهنگی، هیچ‌یک از سه خط قرمز حاکمیتی (فدرالیسم سیاسی، تمرکززدایی رادیکال، آموزش رسمی دو زبانه) عبور نشده است (Bayir, 2013: 204-206).

۶-۵- قدرت تبیینی نظریه در برابر دوگانه «تُرک یا کُرد»

برتری تحلیلی نظریه «قرارداد میهنی استعلا‌گرا» نسبت به مدل‌های پیشین را می‌توان در چهار محور خلاصه کرد:

نخست، «افشای مغالطه یا-یا»: با استفاده از منطق هماهنگی افلاطونی-ارسطویی، اثبات می‌شود که پافشاری انحصاری بر یکی از دو قطب هویتی نافی هارمونی کل جامعه است و هویت‌های سیال و مرزی باید به مثابه اجزای ضروری غنای دموکراتیک (نه تهدید امنیتی) بازتعریف شوند.

دوم، «گذار از دشمنی وجودی به رقابت آگونیستی»: با تغییر زمین بازی از «اصالت خون و تبار» به «اصول رویه‌ای دموکراسی»، تخصیص وجودی به رقابت مدنی بدل می‌شود؛ تجربه تطبیقی کانادا در قبال

ایالت کبک و اسپانیا در قبال کاتالونیا (با وجود همه تفاوت‌های زمینه‌ای) گواهی تجربی بر امکان مدیریت نهادین کثرت‌گرایی قومی-زبانی در چارچوب دموکراسی رویه‌ای است، بی‌آنکه لزوماً به فروپاشی وحدت سرزمینی بینجامد.

سوم، «نقد ترکیه‌ای بودن صوری»: سیاست همسان‌سازی در ترکیه عملاً دو جامعه متخاصم هویتی پدید آورده است؛ مدل میهن دوستی قانون اساسی، بر خلاف الگوهای همسان‌ساز، هویت‌ها را حذف نمی‌کند بلکه آنها را از فضای تنازع بقا به ساحت تکثر فرهنگی استعلا می‌بخشد.

چهارم، «توجیه عقلانی-راهبردی»: به لحاظ راهبردی، ترکیب (شناسایی، مشارکت) تنها آرایشی است که در تمثیل پیش گفته (۶-۳) برای هر دو طرف نسبت به وضعیت کنونی مطلوب‌تر توصیف می‌شود؛ این یافته در حد یک استدلال کیفی و تبیینی باقی می‌ماند، نه اثبات صوری یک تعادل بازی.

۷- بحث: دلالت‌های نظری و سیاستی

۷-۱- دلالت‌های نظری و پژوهش‌های تطبیقی

این پژوهش از منظر نظری، ضرورت تلفیق سه گانه‌ای را نشان می‌دهد: چارچوب تعامل‌گرای جنگینز، تحلیل مادی-ژئوپلیتیک، و یک نظریه هنجاری برای استعلا می‌نازعه. مفاهیم «پارادوکس شناسایی-امنیت» و مدل «دیالکتیک گسست ساختاری» که در این پژوهش صورت‌بندی شدند، ابزارهای تحلیلی بدیعی برای مطالعه سایر منازعات هویتی در خاورمیانه فراهم می‌آورند؛ با این قید بنیادین که کاربست این ابزارها باید همواره متناسب با متغیرهای مادی-ساختاری خاص هر بستر تعدیل شود.

فراتر از این، سه قضیه مرکزی نظریه «قرارداد میهنی استعلاگرا» که در بخش پیشین صورت‌بندی شد، صرفاً به تبیین مورد ترکیه محدود نمی‌ماند، بلکه یک چارچوب هنجاری-تحلیلی عام برای فهم پویایی منازعات هویتی در بسترهای اقتدارگرا به دست می‌دهد. این چارچوب ظرفیت آزمون تطبیقی در دیگر بسترها را نیز دارا است (از جمله منازعه باسک در اسپانیا، وضعیت کبک در کانادا، و پرونده کاتالونیا) که در آنها نیز تنش میان طبقه‌بندی هویتی دولت-محور و خودتعریفی جمعی اقلیت‌ها، هرچند با شدت و صورت‌بندی نهادی متفاوت، قابل مشاهده است.

۷-۲- دلالت‌های سیاست‌گذاری صلح

این یافته‌ها برای ارزیابی فرایندهای صلح جاری پیامدی روشن و عملی دارند: سنجش موفقیت یا شکست چنین فرایندهایی نباید صرفاً بر مبنای شاخص‌های سخت‌افزاری (میزان خلع سلاح یا توقف عملیات نظامی) صورت گیرد. چنین سنجه‌هایی، هرچند ضروری، به تنهایی کافی نیستند و باید با شاخص‌های نرم‌افزاری

تکمیل شوند؛ شاخص‌هایی که میزان تحول واقعی در چارچوب حقوقی شهروندی و ظرفیت نهادی دولت برای شناسایی رسمی هویت جمعی را می‌سنجند.

غیاب همین شاخص‌های نرم‌افزاری در توالی رویدادهای ۲۰۲۵-۲۰۲۶ هشدار نظری و سیاستی است: بدون جراحی ساختاری در سطح هژمونی قانونی (یعنی بازتعریف مفهوم شهروندی و بازتوزیع اختیار اداری)، حتی انحلال کامل یک بازیگر مسلح نیز، به تنهایی و بدون تضمین‌های نهادی همراه، نمی‌تواند صلح پایدار را تضمین کند.

نتیجه

آنچه این پژوهش در نهایت آشکار می‌سازد، فراتر از تبیین یک منازعه مشخص، طرح گزاره‌ای نظری درباره طبیعت صلح در دولت‌های پسا کمالیستی و اقتدارگرا است: صلح در چنین بسترهایی صرفاً محصول توافق میان بازیگران عقلانی بر سر منافع مادی نیست، بلکه محل تلاقی دو رژیم متفاوت «امنیت هستی‌شناختی» است؛ امنیتی که دولت در تک صدایی تعریف ملت جستجو می‌کند و امنیتی که گروه اقلیت در شناسایی رسمی تفاوت خود می‌جوید. تا زمانی که این دو رژیم امنیتی در زبان مشترکی از حقوق، نمایندگی سیاسی و تضمین نهادی ترجمه نشوند، فرایند صلح ممکن است به جای حل و فصل منازعه، صرفاً شکل جدیدی از مدیریت آن ایجاد کند.

تحولات سال‌های ۲۰۲۴ تا ۲۰۲۶، و به‌ویژه تصویب قانون «تقویت همبستگی ملی و یکپارچگی اجتماعی» در پارلمان ترکیه در اوت ۲۰۲۶، آزمونی مهم برای این گزاره فراهم کرده است. این قانون چارچوبی حقوقی برای خلع سلاح و انحلال پ.ک.ک ایجاد می‌کند؛ با این حال، اجرای مزایای پیش‌بینی شده در آن به احراز انحلال و خلع سلاح از سوی نهادهای امنیتی، تأیید شورای امنیت ملی (MGK) و انتشار تصمیم آن در روزنامه رسمی وابسته است. بنابراین، رویداد اوت ۲۰۲۶ را باید نه پایان منازعه، بلکه انتقال آن از مرحله تقابل مسلحانه به مرحله‌ای حقوقی-نهادی و همچنان مشروط دانست.

از این منظر، تصویب قانون در پارلمان نشانه‌ای از گذار نسبی از مدیریت صرفاً امنیتی است؛ اما این تحول هنوز به معنای گذار کامل به حل و فصل ساختاری نیست. آنچه همچنان غایب یا ناکافی به نظر می‌رسد، بازتعریف حقوقی شهروندی، تضمین نهادین حقوق جمعی، مشارکت سیاسی معنادار و توزیع واقعی اختیار اداری است. انحلال یا خلع سلاح سازمان مسلح را باید شرطی مهم برای کاهش خشونت دانست، نه شرط کافی برای برقراری صلح پایدار.

اهمیت نظری این یافته را باید فراتر از مورد ترکیه دید. اگر شکاف میان «شناسایی نمادین» و «بازتوزیع واقعی قدرت» ساز و کاری تکرار شونده در مدیریت منازعات هویتی توسط دولت‌های اقتدارگرا باشد، نظریه «قرارداد میهنی استعلاگرا» می‌تواند ابزاری تحلیلی برای عبور از مطالعه صرفاً موردی فراهم کند. این پژوهش محدودیت‌هایی دارد. مطالعه حاضر عمدتاً بر تحلیل متنی و تاریخی اسناد استوار است و فاقد داده‌های میدانی مستقیم از کنشگران هر دو سوی منازعه است. پژوهش‌های آتی می‌توانند نظریه «قرارداد میهنی استعلاگرا» را در مواردی مانند باسک، کبک و کاتالونیا به صورت تطبیقی آزمون کنند و با طراحی مدل‌های کمی هزینه-فایده، اثر تضمین‌های حقوقی و توزیع قدرت را بر پایداری همکاری بررسی نمایند. در نهایت، آزمون اصلی آینده دیگر سرنوشت لایحه نیست، زیرا چارچوب قانونی آن در پارلمان تصویب شده است. آزمون واقعی، چگونگی اجرای قانون، شفافیت نظارت نهادی و تبدیل آن به تضمین‌های پایدار برای حقوق شهروندی و نمایندگی جمعی خواهد بود. نتیجه این مرحله نشان خواهد داد که ترکیه به سوی پلورالیسم آگونیستی حرکت می‌کند یا صرفاً شکل کم‌هزینه‌تر و حقوقی شده‌تری از دولت پادگانی را بازتولید می‌نماید.

فهرست منابع

منابع غیر فارسی

- Agamben, G. (2005). *State of exception* (K. Attell, Trans.). University of Chicago Press.
- Alexander, J. C. (2004). Toward a theory of cultural trauma. In J. C. Alexander, R. Eyerman, B. Giesen, N. J. Smelser, & P. Sztompka (Eds.), *Cultural trauma and collective identity* (pp. 1-30). University of California Press.
- Aristotle. (1992). *Politics* (C. D. C. Reeve, Trans.). Hackett Publishing.
- Barth, F. (1969). *Ethnic groups and boundaries: The social organization of culture difference*. Little, Brown and Company.
- Bayir, D. (2013). *Minorities and nationalism in Turkish law*. Ashgate.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1966). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. Doubleday.
- Blaikie, N. (2000). *Designing social research: The logic of anticipation*. Polity Press.
- Bodette, M. (2024, April 2). *Turkiye local elections 2024: Disenfranchisement watch*. Kurdish Peace Institute. <https://www.kurdishpeace.org/research/democracy/Turkiye-local-elections-2024-disenfranchisement-watch/>
- Bourdieu, P. (1990). *The logic of practice* (R. Nice, Trans.). Stanford University Press.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and symbolic power* (G. Raymond & M. Adamson, Trans.). Harvard University Press. (Original work published 1982)
- Bryman, A. (2016). *Social research methods* (5th ed.). Oxford University Press.
- Çiçek, C. (2017). *The Kurds of Türkiye: National, religious and economic identities*. I.B. Tauris.

- Coşkun, V. (2015). Constitution making and legitimacy in Türkiye: The Kurdish question and mother-tongue education. *Turkish Studies*, 16(1), 89–104.
Doi:10.1080/14683849.2015.1021246
- Council of Europe. (2018a). *Memorandum on the human rights implications of the state of emergency in Türkiye*. Council of Europe Publishing.
- Council of Europe. (2018b). *Report on the human rights situation in south-east Türkiye*. Council of Europe Publishing.
- Danermark, B., Ekström, M., Jakobsen, L., & Karlsson, J. C. (2002). *Explaining society: Critical realism in the social sciences*. Routledge.
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. Longman.
- Gourlay, W. (2020). *The Kurds in Erdoğan's Türkiye: Balancing identity, resistance and citizenship*. Edinburgh University Press.
- Günay, O. (2019). In war and peace: Shifting narratives of violence in Kurdish Istanbul. *American Anthropologist*, 121(3), 554–567. **Doi:10.1111/aman.13244**
- Gunter, M. M. (2011). *Historical dictionary of the Kurds* (2nd ed.). Scarecrow Press.
- Gürbüz, M. (2016). *Rival Kurdish movements in Türkiye: Transforming ethnic conflict*. Amsterdam University Press.
- Gurses, M. (2018). *Anatomy of a civil war: Sociopolitical impacts of the Kurdish conflict in Türkiye*. University of Michigan Press.
- Habermas, J. (1996). *Between facts and norms: Contributions to a discourse theory of law and democracy* (W. Rehg, Trans.). MIT Press.
- Human Rights Watch. (2020). *World report 2020: Türkiye*. Human Rights Watch.
- Huntington, S. P. (1968). *Political order in changing societies*. Yale University Press.
- International Crisis Group. (2020). *Türkiye's PKK conflict: A visual explainer*. <https://www.crisisgroup.org/visual-explainers/turkiyes-pkk-conflict-visual-explainer>
- Jenkins, R. (2008). *Social identity* (3rd ed.). Routledge.
- Jessop, B. (2007). *State power: A strategic-relational approach*. Polity Press.
- Kriesberg, L. (2003). *Constructive conflicts: From escalation to resolution* (2nd ed.). Rowman & Littlefield.
- Laclau, E., & Mouffe, C. (1985). *Hegemony and socialist strategy: Towards a radical democratic politics*. Verso.
- Mbembe, A. (2003). Necropolitics. *Public Culture*, 15(1), 11–40. **Doi:10.1215/08992363-15-1-11**
- Mitzen, J. (2006). Ontological security in world politics: State identity and the security dilemma. *European Journal of International Relations*, 12(3), 341–370.
Doi:10.1177/1354066106067346
- Mohammed, S. J., & Romano, D. (2023). The Kurdish conflict in Türkiye: The central role of identity recognition (or lack thereof). *Ethnopolitics*. Advance online publication.
Doi:10.1080/17449057.2023.2275229
- Mouffe, C. (2013). *Agonistics: Thinking the world politically*. Verso.
- Öcalan, A. (2011). *Democratic confederalism*. Transmedia Publishing.
- Öcalan, A. (2025, February 27). *Çağrı: Barış ve demokratik toplum* [Statement read in Diyarbakır]. Mezopotamya Ajansı.
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (2018a). *Report on the human rights situation in south-east Türkiye, July 2015 to December 2016*. United Nations.
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (2018b). *Report on the impact of the state of emergency on human rights in Türkiye*. United Nations.
- Plato. (1992). *Republic* (G. M. A. Grube, Trans., rev. C. D. C. Reeve). Hackett Publishing.

- Qasemi Torki, M. A. (2024). Contextual factors and causes of prolonged ethnic conflicts: A case study of the PKK in Türkiye. *Strategic Studies Quarterly*, 26(4), 85–102. **Doi:10.22034/srq.2024.428967.4118**
- Rousseau, J.-J. (1997). *The social contract and other later political writings* (V. Gourevitch, Ed. & Trans.). Cambridge University Press. (Original work published 1762)
- Savran, A. Y. (2022). *Türkiye and the Kurdish peace process: Actors, issues, and context*. University of Michigan Press.
- Stewart, F. (Ed.). (2008). *Horizontal inequalities and conflict: Understanding group violence in multiethnic societies*. Palgrave Macmillan.
- Tezcür, G. M. (2016). Ordinary people, extraordinary risks: Participation in an ethnic rebellion. *American Political Science Review*, 110(2), 247–264. **Doi:10.1017/S0003055416000153**
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2025, August 5). *Komisyon kurulmasına ilişkin karar* [Decision on the establishment of the National Solidarity, Brotherhood and Democracy Commission].
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2026, August 5). *Milli birlik, beraberlik ve sosyal bütünleşmeyi güçlendirme kanunu teklifi* [Draft law on strengthening national unity, solidarity, and social cohesion].
- Watts, N. F. (2010). *Activists in office: Kurdish politics and protest in Türkiye*. University of Washington Press.
- Yavuz, M. H., & Balcı, B. (Eds.). (2018). *Türkiye's July 15th coup: What happened and why*. University of Utah Press.
- Yeğen, M. (1999). The Kurdish question in Turkish state discourse. *Journal of Contemporary History*, 34(4), 555–568. **Doi:10.1177/002200949903400403**
- Yeğen, M. (2015). *The Kurdish peace process in Türkiye: Genesis, evolution and prospects* (Working Paper 11). Istituto Affari Internazionali. https://www.iai.it/sites/default/files/gte_wp_11.pdf
- Yüksek Seçim Kurulu. (2014). *2014 Cumhurbaşkanlığı seçimi kesin sonuçları* [2014 presidential election final results].
- Yüksek Seçim Kurulu. (2018). *24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı seçimi sonuçları* [24 June 2018 presidential election results].